

EN NY HELLERISTNING I ØVRE STJØRDALEN

AF

K. RYGH

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKABS SKRIFTER 1913. NR. 5

AKTIETRYKKERIET I TRONDHJEM

1914

Ifjorvaar fik jeg fra hr. gaardbruger EINAR HERMSTAD i Hegre meddelelse om, at der var fundet en ny helleristning paa Bjørngaard (eier MADs DALSAUNE) i Hegre, Øvre Stjørdalen, omtr. halvanden kilometer ovenfor den før bekendte ristning paa Hegre gaard, som er beskrevet i min afhandling »Helleristninger i det nordenfjeldske Norge« i Thj. VSS. 1908 nr. 10. Udover sommeren gjorde jeg et par ture op til stedet for at undersøge ristningerne og tog da kalkeringer af det meste af figurerne og nogle fotografier.

Terrainforholdene er ved denne helleristning noget ualmindelige. Fra den vide slette ved elven, hvor gaardene Bjørngaard med flere gaarder (Bjugan, Aavelsgaard) ligger, gaar der paa nord-siden af dalen op bratte og høje lerbakker, som øverst gaar over i berggrund, dækket med lyngtorv og skog. Her findes ret op for gaarden i en høide af antagelig mindst 100 m. o. h. den nyfundne gruppe af ristninger. Det er jo noget paafaldende at finde dem i en saa stor høide over den nuværende dalbund. At dette sted er blevet valgt, kunde jo have sin nærmeste grund i at berget først i denne høide traadte frem i dagen. Men dertil kommer, at dalens form uidentvil har undergaaet store forandringer siden den tid, da ristningerne blev til. Der er al grund til at tro, at der engang er foregaaet store lerskred i dette strøg, og at derved den indbøining af nordre dalside, som nu er saa fremtrædende, og som vel har givet navn til gaarden Bjugan, er opstaaet. Tidligere kan der da her have været en høiere liggende slette.

Ristningerne falder i to partier, det ene ovenfor det andet, skilt ad ved et mellemrum, og hertil kommer endnu en liden gruppe, som siden blev afdækket lidt ovenfor det øverste. Den største del af ristningerne paa den nederste helle er gjengivet her som fig. 1 og en mindre del til høire i fig. 2, begge efter fotografi. Med hensyn til disse billeder maa bemerkes, at jeg ved mine besøg paa stedet maatte indskrænke mig til kalkeringer og til at tage maal, da den ringe afstand, som den tæt ind paa staaende skog giver adgang til, ikke tillod at tage noget

billede med mit lille apparat. De her brugte fotografier er tagne senere efter ny opkridtning, hvor enkelte linjer vel kan være usikre. Bergfladen er her meget brat, saa at man ikke kan komme til de figurer, som staar lidt høiere oppe, uden ved hjælp af stige. Øverst slaker dog bergfladen lidt mere indover.

Dette parti indeholder væsentlig skibsfigurer og mandsfigurer. Af de første sees paa det nu afdækkede stykke sikkert 14; men nogle af disse er bare delvis tydelig bevaret. Nogle

Fig. 1

har dobbelte linjer (for kjøl og dæk), saaledes 3 af de øverste; men fordi disse i fotografiet sees for meget fra nedden, har de to linjer her faaet for liden afstand fra hinanden. Paa det nederste skib tilhøre, 90 cm. langt, er der efter min kalkering ogsaa sikkert en øvre horizontal linje, som imidlertid ikke er kommet frem her paa figuren uden ved de ytterste par streger. Den gaar gennem toppunkterne af de lodrette streger, og ovenpaa den har der igjen været en anden række lodrette streger, hvoraf nu bare sikkert kan skjelnes 7. Den øvre række af disse streger skal formodentlig her som ellers i lignende tilfælde betegne mandskabet og den nedre række aarerne. Flere af skibene

viser sterkt bøiede stavne og nogle har ogsaa en horizontalt fremstaaende spord i den ene ende.

Af mandsfigurer sees sikkert 9, som i det hele har de i bronzealderens ristninger almindelige former. Overkroppene er temmelig brede, især paa den største (50 cm. høi), som paa fig. 1 og 2 sees nederst mellem et skib og et hjul, og ligesom hovederne helt udgropede. De fleste har phallus og paa bagsiden et fremstikkende sverd (eller økse). De har utvilsomt

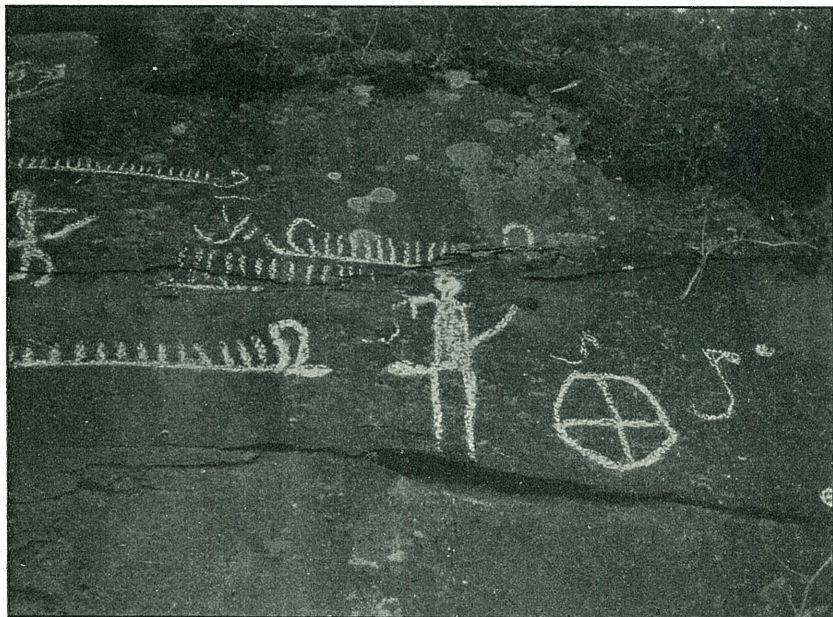

Fig. 2

alle havt arme; men paa nogle kan disse ikke skjernes. Hvor de sees, er de omtrent ret udstrakte, i regelen til begge sider, aldrig oprakte. Paa to af figurerne er begge arme udstrakte til samme side, den ene ovenfor den anden. Paa en figur gaar den øverste arm ud fra halsen. Paa den længst til venstre i nederste række staaende mand sees i fig. 1 to streger udgaaende fra det ene ben. Disse har jeg ikke paa min kalkering, og ialfald det nederste af dem er vist en tilfældig fordybning.

Af andre figurer er der to hjul med 4 eker; halvdelen af det ene, som er 27 cm. i tverm., sees nederst til højre paa samme afbildning; paa fig. 2 sees det i sin helhed. Dertil kommer 3

jevnstore ringe i en række, en smule ovale, 15—17 cm. i tverm., og paa et andet sted endnu en ring, 12—13 cm. i tverm. Dertil kommer endel skaalformede gruber.

Endelig sees længst til venstre paa billedet en figur, som vist skal forestille en fugl. Da dens form paa grund af berg-hellens skraaning indover ikke er kommet rigtig frem paa fotografiet, er den desuden i fig. 3 særskilt gjengivet efter min kalking i $\frac{1}{4}$ maalestok. Den adskiller sig, som det sees, fra fuglefigurerne paa Bardal og Hammer i Beitstaden¹ ved den

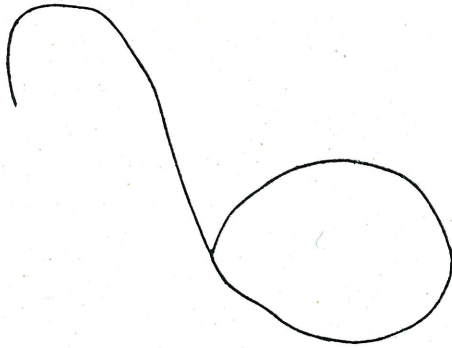

Fig. 3

ufuldkommere gjengivelse af de naturlige former. Den er ogsaa adskillig mindre end disse.

I det øvre parti bestaar ristningerne hovedsagelig af fodsaaler. I virkeligheden er det den samme bergflade, som her har noget slakere helding, saa at man til nød kan gaa paa den. Af fodsaaler sees her tydelig 20, deraf 12 staaende sammen som 6 par. Ved nogle af de enkelt staaende skimtes dog ogsaa spor af en parsaale ved siden af, og sandsynligvis har der overalt oprindelig været par. De største er indtil 25 cm. lange. De fleste har et baand af to tverstreger over midten, som udentvil skal betegne en rem, hvormed en sko eller sandale har været bundet fast om foden. Rettere kunde disse figurer derfor kaldes fødder. De forekommer som bekjendt overordentlig hyppig paa ristninger fra bronzealderen og er efter min mening en betegnelse for mennesker, i betydning neppe væsentlig forskjellig fra de mandfigurer, som vi har paa den nedre helle og ellers saa almindelig paa lignende ristninger. De kan i saa henseende sammenlignes med de indhugne figurer, som maa betegne fød-

¹ Se Thj. VSS 1910 nr. 6 s. 27 ff.

der af klovdyr, som f. eks. findes paa endel stjørdalske ristninger. Disse saaler eller fødder er her tildels noget smalere og længere end almindelig. Det er efter stedsforholdene omtrent umuligt ved fotografi at faa noget helt billede af denne helle. I fig. 4 og 5 er gjengivet billeder af et par partier af den efter min opkridtning, hvor bare det ganske sikre er taget med. — Foruden disse figurer har man her bare to mindre skib med

Fig. 4

dobbelt linje og enkelt opsvingede stavne. Paa hvert af dem staar ovenpaa den øverste linje 7 lodrette streger. — Videre findes her to hjul med 4 eker eller et kors og flere skaalformede gruber.

Lidt ovenfor dette parti og lidt til høire blev senere afdækket et stykke af en helle. Her sees to par fødsaaler, alle med tverbaand af to furer. Desuden en hel del skaalformede gruber og svagere spor af skibsfigurer.

I virkeligheden hænger denne ristningshelle utvilsomt sammen med nr. 2. Og det kan idethele antages, at der ved fort-

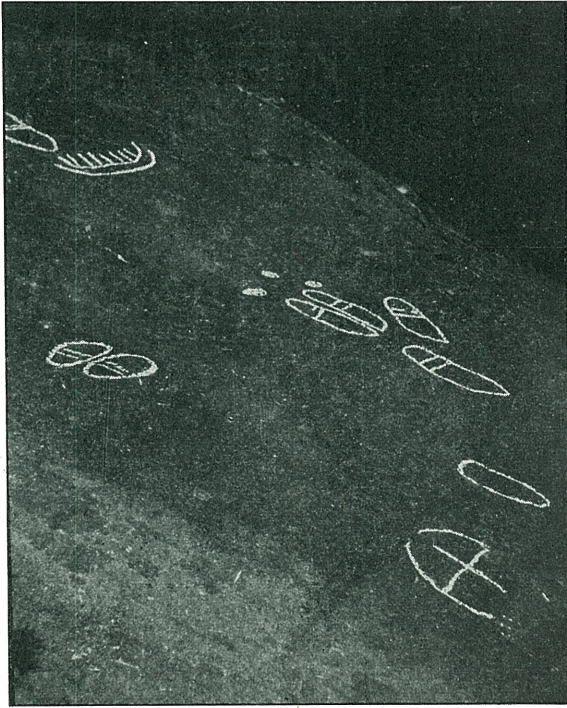

Fig. 5

sat blottæggelse af bergfladen vil vise sig, at der her er et mere udstrakt ristningsfelt.

